

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBOLƐ MƆƆ FALƐ SONLA NWO ADENLENYIANƐ NE MƆ LA ANWO

MƆLEBƐBO

Wɔ meƐ ala mɔ Maanle Maanle mɔ Eku ye anu la gyinlabelɛ nee pɛpɛzɛ nee anwoadenlenyianƐ a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Wɔ meƐ ala mɔ menli embu sonla nwo adenlenyianƐ ne mɔ bie amaa ɔlua zo nyɛlɛ mgbane mgbane ɔɔnwo ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkye, nee ewiade ne mɔ ɛlɛba mɔ sonla banyia adenle aha edwɛkɛ biala mɔ ɔɔɔye ɔkulo, nee diedi biala mɔ ɔɔɔye ɔkulo kɛ ɔɔɔɔ ɔɔɔ na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali kɛ, ɛhye a le awienvolɛma anyelazo kpole kpale la,

Wɔ meƐ ala mɔ ɔhyia, saa bɛnɛhyɛ sonla bɛnɛmaa ɔnɛho ɔnɛtia ɛsisilɛ nee atisesebɛyɛlɛ, kɛ ɔwɔ kɛ mɛla ɔ sonla nwo adenlenyianƐ ne mɔ anwo bane la,

Wɔ meƐ ala mɔ ɔhyia kɛ bɛmaa agɔnwolɛyɛlɛ wɔ Maanle Maanle avinli kenya anyuhɔlɛ la,

Wɔ meƐ ala mɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mɔ wɔ sonla nwo adenlenyianƐ ne mɔ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraalɛ adenlenyianƐ pɛpɛ ne mɔ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianƐ nwo mɛla ne mɔ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛliɛ bɛɔɔ nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlɛbɛlɛ kpale wɔ atianwolilɛ ɔɔɔɔ nu la,

Wɔ meƐ ala mɔ Maanle Maanle mɔ Maamgbolɛ Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛbo ɛwɔkɛ kɛ bɛmaa awie biala anyɛ azɔ sonla nwo adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ne mɔ na bɛali zolɛ kpale la,

Wɔ meƐ ala mɔ adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔlɛ ne azolilɛ anzɛ mɔnɔlilɛ ne la,

Ati, Kekala

MAAMGBOLE KOYƐLƐ AYIA NE

ɔɔ nolo kɛ

Ewiadeamra Nolobolɛ MɔƆ Falɛ Sonla Nwo AdenlenyianƐ Nwo ɛhye

le debie ko mɔ yelie yedo nu yɛmaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mɔ dahuu kɛva. Nolobolɛ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la ɔɔ mɔɔɔnle alua ngilehilelɛ nee ndetɛlɛ zo yɛamaa nidi ara adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yɛamaa menli mɔ wɔ Maanle Maanle mɔ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mɔ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

Edwɛkɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wɔ dibilɛ nee adenlenyianƐ nu. Bɛlɛ ndwenlenwo nee adwenle, yɛmɔti ɔwɔ kɛ bɛkile adiemayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwɛkɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala lɛ adenle nyia adenlenyianƐ nee atianwolilɛ ne mɔ mɔ bɛva bɛwula Sonla Nwo AdenlenyianƐ Nwo Nolobolɛ ɛhye anu la amuala bie. Onle kɛ ngakyile anzɛ ngilehilenu anzɛ nyeyenu biala mɔ falɛ menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzɛ raalɛ, anɛɛ, Nyamenlezonlenlɛ, maanyɛlɛ anzɛ adwenle bie, Maanle anzɛ menli abohilelɛ, agyapadɛɛ, awolɛ anzɛ gyinlabelɛ gyɛne biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke ke bekile ngakyile anzeɛ nyeyenu biala wɔ maanyele, melazolile nu, anzeɛ maanle zo gyinlabelɛ nu wɔ maanle ne anzeɛ eleka mɔɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa ɔnli ɔ ti anwo o, ɔnle ke ngakyile anzeɛ ngilehilenu biala ba nu.

Edwekekpɔke 3

Ɔwɔ ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebolɛ.

Edwekekpɔke 4

Ɔnle ke beye awie biala kanra. Ɔwɔ ke betua aanrayele nee aanra edɔnele wɔ adenle biala anu.

Edwekekpɔke 5

Ɔnle ke bekile awie biala nyane anzeɛ beye ye atisesebe, amumuye anzeɛ begua ɔ nyunlu aze anzeɛ betwi ɔ nyunlu.

Edwekekpɔke 6

Ke mɔɔ mɛla se la, eleka biala mɔɔ awie biala lua la ɔwɔ ke benwu ke ɔdaye ɔle sonla.

Edwekekpɔke 7

Ke mɔɔ mɛla se la, menli kɔɔɔti se pepe mɔɔ ɔnle ke ngakyile anzeɛ ngilehilenu biala ba mɛla ne mɔɔ ɔ be nwo bane pepe la anu. Menli kɔɔɔti le adenle nyia be nwo banebolɛ pepe mɔɔ ko tia ngilehilenu anzeɛ nyeyenu mɔɔ tia Nolobolɛ ehye nee debie biala mɔɔ maa zɛhae nyeyenu ne adenle la.

Edwekekpɔke 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mɔɔ tia anwoadenlenyanle ne mɔ mɔ maamule nwo mɛla anzeɛ mɛla eɛma ye la a, ɔwɔ ke kɔɔto ne mɔ pepe die ye.

Edwekekpɔke 9

Ɔnle ke bekye sonla, befa sonla besie anzeɛ beye sonla befi maanle ne anu wɔ meke mɔɔ ɔtefonle mɛla anzeɛ mɛla emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 10

Wɔ awie biala adenlenyanle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalɛ nwo anzeɛ saa beka ke awie biala eyɛ etane a ɔwɔ ke kɔɔto mɔɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔguazo la di ye edweke wɔ bagua nu.

Edwekekpɔke 11

1. Sonla biala mɔɔ bekeha ke yeye etane mɔɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edweke ne anwo bie kyesɛ bedi ye edweke wɔ bagua nu kɔɔto na kɔɔto ne bua ye folɛ ke mɔɔ mɛla se la. Wɔ kɔɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔɔ ɔfa pepe ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. Ɔnle ke bebua sonla biala folɛ wɔ nyelee etane biala mɔɔ wɔ meke mɔɔ yeye zɔhane nyelee ne la enee ɔnle etane mɔɔ ɔtia maanle anzeɛ maanle maanle mɛla la anwo. Anzeɛ ɔnle ke betwe sonla ne anzo bemaa ɔtɛla mɔɔ bepe bedo eke ne wɔ meke mɔɔ yeye etane ne la.

Edwekekpɔke 12

Ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anzeɛ ɔnle ke bekenga ye ahelata anzeɛ bebɔ ye anyiemgba besɛkye ye anyunlunyia. Sonla zɛhae le adenle maa mɛla ne pepe die ye anzeɛ ɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhae akpɔsemadi ebɛla ne mɔ anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mɔɔ ɔkulo la.
2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 14

1. Sonla biala le adenle kɛ saa ɔlenwu amanɛɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa bɛmaa ye eleka ɔtenla anzɛɛ bɛɔɔ ɔ nwo bane.
2. Saa amanɛɛ ne mɔɔ ahenle ne elɛnwu ye la envi anzɛɛ enlua maanyɛɛ ti anzɛɛ ye nyɛɛɛ ne tia Maamgbɔle Koyɛɛ mɛla ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyene ne enle adenle kɛ ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkɛɔɔ ɔ nwo bane.

Edwɛkɛkpɔkɛ 15

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔye ekulomani.
2. ɔnle kɛ bɛbu ekulomani biala kɛ ɔle ɛyɛvolɛ la. Eza noko ɔnle kɛ bɛsi awie biala mɔɔ kpɔndɛ kɛ ɔkakyi ye ekulomaniyɛɛ la adenle wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bɛkɛdwu agyalehɔle la, saa bɛle duzu menli o, saa bɛvi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa bɛkɔ duzu asɔne o, bɛle adenle bɛgya bɛ nwo na bɛɔɔ ɛdane. Bɛ mu nwɔ bɛle adenle pɛpɛ wɔ agyale nwo, wɔ bɛ agyale nee bɛ ewolebɔle nu.
2. ɔwɔ kɛ menli nwɔ ne die to nu kolaa na bɛagya bɛ nwo.
3. Kunli nee yeɛ nee bɛ mra a le ekpunli mɔɔ ɔɔ sua ɛkyekyeɛ bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tɛɛ ye menli dɔɔnwo a, yemɔti ɔwɔ kɛ menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza bɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 17

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle kɛ ɔ nee awie mɔ ɔɔ nu nyia agyapadeɛ.
2. ɔnle kɛ awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 18

Sonla biala le adenle kɛ ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzɛɛ ye diedi ne nee fanwodi, yeɛ akee noko ɔle ɔ nwo adenle kɛ ɔ ngome anzɛɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzɛɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzɛɛ ye diedi ne wɔ ngilehileɛ, nyɛɛɛ, ɛzonlenle nee boenleanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 19

Sonla biala le adenle kɛ ɔdwenle na ɔka edwɛkɛ mɔɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle kɛ ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyeɛ biala enle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mɔ biala anu ɔkpɔndɛ, ɔtie na ɔka edwɛkɛ ɔkile menli na ɔmaa bɛ adwenle mɔɔ ngyegyeɛ biala enle nwo a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 20

1. Sonla biala le adenle ɔko ayia anzɛɛ eku mɔɔ anzɔndwolɛ wɔ nu la bie.
2. ɔnle kɛ bɛhyɛ sonla bɛmaa ɔko eku nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ɛbulɛ nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie ɛkɛ ɔmaa bɛtu ye ɔko Melalile Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa bɛtu menli bɛkɔ Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoe wo ye maanle ne anu.

3. Ezuavole ne ehuloledee ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehuloledee ehye wo meke biala nee nohale emadole mko awie biala nyia adenle to ye dee wo feabo nu anzee wo ndenle biala anu mko ngyeyele biala enle nu la.

Edwekekpe 22

Awie biala mko wo menli ekpunli avinli la wo ke maanle ne sinza ye eza wo ke maanle ne dua ye mndenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadee, ezukoa, menli nee maandee gyinlabel ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mko hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpe 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mko okulo la, Akee noko ko adenle ke onyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko wo ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mko gyima ne envi ko sa a.

2. Sonla biala le adenle ke gyima mko kkeye la onyia nwole ahatuale ke mko saa awie gyene a ye le gyima zohane a annee kkenyia ye la.

3. Sonla biala mko ye gyima la wo ke nyia nwole ahatuale kpale mko kola cfa cnea ko ye nee ko mra amaa be tenlabel nu aye kpale a. Eza noko wo ke onyia ezinzale ne mko maanle ne fa sinza menli la bie.

4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wo ye ehulolende ezinzale ti.

Edwekekpe 24

Sonla biala le adenle ke cdiye ye enwomenle bie na cdielie ko nye, na onyia meke ezinra mko cfa cye gyima na eza noko onyia meke mko saa cye gyima dedee a cfa cdiye ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwekekpe 25

1. Sonla biala le adenle ke ko nee ko ye nee ko mra nyia tenlabel kpale mko fale be ngoane, ale, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mko hyia maa be la anwo. Wo ke benyia moale wo meke mko benye gyima, anwonyane kebo be, bengola gyima ye, kunli anzee ye le kewu, bekeye mgbanyinli annee lua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.

2. Wo ke mreldane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ko nli annee beangya ko nli na beawo na beawo ye o, wo ke benea ye annee besinza ye ke mko cfeta la.

Edwekekpe 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Onle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, boho wo molebebo nwomazukoale dee ne anwo. Wo ke molebebo nwomazukoale ne ye nyie maa kakula biala. Wo ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mko bo mndenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Wo ke nwomazukoale maa awie biala tenlabel nu ye kpale na cmaa sonla nwo adenlenyanle nee ye atianwolile ne mko enilile gyinla kpundii. Wo ke nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agonwoleyele ba maanle maanle avinli, menli annee asone asone avinli na booa cmaa Maamgbole Koyele gyima ne mko cledi mko cfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolema le adenle ke bema be mra sukoa nwoma mko bekulo ke be mra ne mko sukoa la.

Edwekekpe 27

1. Sonla biala le adenle ke cdaye cye maandee nyiele biala mko beye wo maanle annee sua ne azo la bie, na eza onyia ninyene edolole nee abodee nwo nrelebe nwo anyuhole nvasoe ne mko bie.

2. Sonla biala le adenle ke onyia debie mko kexele mko fale abodee nwo nrelebe, nwoma annee debie mko kedole la anwo banebole.

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔ wɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoe kpale.

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli maa dɔw be avinli la amaa dɔwa zo yeahola yeanyia anyuhole anze yeali munli.
2. Saa sonla biala fa ye adenlenyanle nee atianwolile ne maa aye gyima a, enee engile ke dɔw adenle dɔbulu mela zo; dɔw ke dɔw dɔw maa adenlenyanle nee atianwolile ne maa eni na dɔw ye ebela ke maa maanle ne maa dɔw nu la mela ne maa maa fale benwonile, anzondwole nee ye boeyele ne se la.
3. Onle ke beda adenlenyanle nee atianwolile ehye maa azo beye ninyene maa tietia anze dɔbulu bodane nee ndenle ne maa maa Maamgbale Koyele ne ehyehye edo ke la azo.

Debie biala ɗo Sonla Nwo Adenlenyanle Nwo Nolobole ehye anu la engyi eke ne emmaa maanle ko, anze menli ekpunli ko anze sonla ko angome ɗo maa ye adenle ye debie ɗakeye adenlenyanle nee atianwolile ne ɗo ɗo behyehye bedo eke ne la a.